

## עבודת ההווה- הפעילות של התנועה הציונית בגולה

### רקע

לאחר מות הרצל ההסתדרות הציונית במשבר מכיוון שהפעילות הציונית נכשלה, וכל המאמצים של הרצל להשגת צ'רטר על בתוהו. המשבר גרם לויכוחים בתנועה הציונית בנוגע להמשך דרכה של התנועה הציונית.

השאלה המרכזית היתה מי ירש את הרצל ואיזה גישה תהיה הדומיננטית ביותר, שעל פיה תפעל ההסתדרות הציונית.

הגישות הדומיננטיות ביותר היו הציונות המדינית- שהיתה גישתו של הרצל, והציונות המעשית- שאמרה שהעשייה בא"י היא יעד מיידי של ההסתדרות הציונית.

בבעיות אלה דנו בקונגרס הציוני ה-7 (1905). ההחלטות היו:

- וולפסון הוא המנהיג שירש את הרצל- בגלל שתמך בציונות המדינית ומגיע מחוגי "חובבי ציון", שהיו שייכים לציונות המעשית.
- החלטות שפגעו במדיניים וחיזקו את המעשיים: הכשרת עולים לעלייה, קריאה להגברת הפעילות הציונית בא"י.
- קבלת רעיונות עבודת ההווה בשל מצבם של יהודי מזרח אירופה מצבם דורש פתרון מיידי.
- הקמת נציגות של ההנהגה הציונית בא"י, כדי שתקיים קשרים עם השלטון העותמאני.
- הגישה הדומיננטית היא "הציונות הסינטטית"- שיטה המשלבת בין הציונות המעשית למדינית, בין הפעילות המדינית וההתיישבותית בא"י, למאבק המדיני למען זכויות היהודים בארצות הגולה.

### עבודת ההווה

הרעיון אומר שתקיים פעילות של האגודות הציוניות למען שיפור מיידי של מצבם של יהודי אירופה הפעילות תקיים במספר בחינות:

- חינוך ותרבות- פעילות לאומית חיזוק המוסדות הציונים בקהילות השונות.
- פוליטי וכלכלי- פעילות למען זכויות ומעמד היהודים באירופה, וטיפול בכלכלה היהודית

בין הציונים היה ויכוח על האם יש לפעול בדרך "עבודת ההווה", הרי זה סותר את הרעיון של תוכנית באזל, שהיה שלילת הגולה.

הנושאים העיקריים בוויכוח היו:

- האם יש לפעול למען שוויון זכויות ומעמד יהודי אירופה בגולה?
- מדוע יש לטפל בבעיות "עבודת ההווה"?

לויכוח היתה חשיבות מעשית מכיוון שהפעילות דרשה תקציב ותקציבה של התנועה הציונית היה מועט, ואולי היה נחוצ יותר להפנות את הכסף לתמיכה בישוב בא"י.

(המשך – טבלה בעמוד הבא)

הנימוקים בעד עבודת ההווה	הנימוקים נגד עבודת ההווה
<ul style="list-style-type: none"> <li>• חשש כי יהודים ברוסיה יעזבו את התנועה הציונית, לאחר כשלונות הרצל בהשגת צ'רטר. רצו לפתח את ההכרה הלאומית ציונית בקרב הציבור היהודי.</li> <li>• חשש שהיהודים יפנו לבונד- שהיתה תנועה לאומית יהודית אנטי-ציונית, שרצתה שהיהודים ישארו לגולה ודאגה לזכויותיהם של היהודים בגולה.</li> <li>• אין סתירה בין תוכנית באזל לעבודת ההווה- הפעילות בחינוך ובתרבות תחזק את הרגש הלאומי של היהודים בגולה ותקרב אותם לציונות, והקמת מפעלים כלכליים בכל ארץ וארץ עונה על דרישת בזל גם כן.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• התנגדות של החרדים- בגלל "החדר המתוקן", וחששו שהילדים לא ישלחו לחדר המסורתי, ואז ילמד מעמד לימוד הקודש ופרנסת המלמדים. בנוסף הילדים יהיו חילונים.</li> <li>• המשכילים היהודים העדיפו שהילדים ילמדו בבתי ספר ממשלתיים ורכשו השכלה ומקצוע.</li> <li>• הציונות המדינית התנגדה מכיוון שחששו שיפגע בהשגת הצ'רטר</li> </ul> <p><b>התנגדות מבחויץ: השלטון ברוסיה</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• התנגד ללימוד בחדרים המתוקנים, מכיוון שהתקיימה שם פעילות לאומית אסורה, והשלטון אסר על פעילות ציונית ברוסיה. למרות זאת התקיימה פעילות ציונית.</li> </ul>

## ועידת הלסינגפורס - 1906

בשל חילוקי הדעות, התכנסה בהלסינגפורס ועידה של ציוני רוסיה בהחלטות שהתקבלו בה, נאמר:

1. הציונות תפעל ליצירת בית לאומי ליהודים, אך עד שיווצרו לכך התנאים, יש לפעול במישור התרבותי חברתי כדי לחזק ביהודים את התודעה הלאומית.
2. כמו כן יש לפעול במסגרות הפוליטיות של המדינות בהם חיים היהודים כדי לשפר את מצבם
3. "עבודת ההווה" היא אמצעי חשוב בהשגת מטרותיה של התנועה הציונית, ופעילותה תסייע לבניית חיים לאומיים בארץ ישראל.

בסופו של דבר הפכה עבודת ההווה לחלק משמעותי מעבודה ופעילותה של התנועה הציונית לצד הפעילות המעשית והמדינית של ההסתדרות הציונית.

**חשיבות ההחלטה:** הציונות היא תנועה הפועלת לא רק למען עלייה והתיישבות בארץ ישראל, אלא גם פועלת למען היהודים שחיים בגולה.

## תחומי פעילות של "עבודת ההווה"

עבודת הווה פעלה בתחום החינוכי-תרבותי, בתחום הכלכלי-חברתי ובתחום הפוליטי.

### בתחום החינוכי-תרבותי

- פעילות בקרב מבוגרים - כללה לימוד השפה העברית ולימוד היסטוריה של עם ישראל.
- פעילות בקרב ילדים - "חדרים מתוקנים" החליפו את "החדרים" המסורתיים שבהם למדו. לימודם משכילים צעירים בשיטות מודרניות, לעתים למדו שם גם בנות.

### בתחום הכלכלי-חברתי

- התקיימה פעילות למציאת מקומות עבודה למובטלים ומתן ייעוץ משפטי
- משפחות נזקקות קיבלו תמיכה כספית, ולקראת החגים קיבלו מזון.

### בתחום הפוליטי

- התקיימה ועידה של ציוני רוסיה (ועידת הלסינגפורס) שבה נקבע כי יש לדרוש שוויון זכויות מלא ליהודים ברוסיה, יש להבטיח ייצוג ליהודים בבחירות ברוסיה וכמו כן לדרוש להכיר בעם היהודי בלאום בעל זכויות לשלטון עצמי בתחום התרבות.

#### עיתונות ציונית

- פרסום עיתונים ציוניים בעברית כמו "המליץ" שבועון עברי שיצא באודסה וסנט פטסבורג בין 1860-1904.
- העיתונים כללו מאמרים וחדשות על קהילות יהודיות בגולה וידעיות על הארץ, ודיווחים על אנטישמיות.
- עיתונים יצאו בשפות אידיש, רוסית וגרמנית.

#### פעילות הכנה לעלייה

- הוקמו מסגרות להכשרת עולים לא"י כמו השומר הצעיר ו"החלוץ" באירופה, ותנועת דרור הסוציאליסטית בארצות האסלאם.
- ההכשרה היתה לחלוציות, התנדבות, חינוך ציוני, לימוד עברית, חקלאות ועלייה לא"י.

## דפוסי הפעילות הציונית באגן הים התיכון ובארצות האסלאם

### רקע

- הפעילות הציונית בארצות האסלאם שונה מהפעילות באירופה, בשל מספר גורמים:
- בארצות האסלאם כמעט ולא היתה אנטישמיות.
  - הקהילות היהודיות לא הושפעו מן התנועות הלאומיות באירופה.
  - לא היתה ליהודים אמנציפציה (מלבד אלג'יריה) ניגוד לגורמים להתפתחות הציונות

### תפקידי התנועה הציונית בעבור הציונים:

- חלופה להתבוללות בתרבות הצרפתית והמשבר התרבותי-חברתי שהיה חלק מהמודרניזציה במדינות.
- תנועה שתהווה משקל נגד לפעילות של חברת כ"ח(כל ישראל חברים).
- קירוב הנוער היהודי העובר את תהליך החילון אל ההיבט הלאומי.

**אופי הפעילות-** בארצות כמעט שלא התקיימה פעילות ציונית עד למלחמת העולם הראשונה.

### הגורמים שסייעו להתפתחות התנועה הציונית-

- יחס החברה והשלטונות לציונות ולהתארגנות הציונית. ככל שהשלטון היה בעד כך היה חופש פעילות לציונים.
- יחס הקהילה היהודית אל הציונות.
- התנועה הציונית העולמית ויהודי ארצות האסלאם.

### אגודות ציוניות ותנועות נוער

- אחת התגובות הנפוצות בארצות האסלאם להופעת הציונות הייתה הקמת **אגודות ציוניות**.
- **אגודה ציונית** - כמה מיהודים המתארגנים סביב הרעיון הציוני. האגודה הציונית עסקה בעיקר בשמירה על קשר עם ראשי התנועה הציונית, ופעלה כדי להפיץ את הרעיון הציוני על ידי הרצאות, מפגשים לאחר שעות התפילה, הוצאה לאור של עיתונים ועוד.

הוקמו אגודות ציוניות במקומות שונים, לדוגמא:

- **במצרים** הוקמה אגודת "בר כוכבא" וכמו כן תנועות נוער ציוניות בהם לימדו את השפה העברית וההיסטוריה היהודית.
- **בעיראק** היו חוגים לפעילות ציונית, הוקם בית ספר עברי, ויהודים קנו את ה"שקל".
- **בטורקיה** הוקם מועדון הספורט מכבי, שסחף אליו נוער יהודי ובו לימדו את השפה העברית וההיסטוריה היהודית.
- **בתוניסיה** הראשונים שקלטו את הרעיון הציוני היו **המשכילים** שלמדו בבתי ספר של כ"ח ולא רוצה להשתלב בתרבות הצרפתית. הצרפתים ששלטו בתוניסיה אשרו את הפעילות של התנועה הציונית ומאז החלה פריחתה: הוקמו בה תנועות נוער כמו "**השומר הצעיר**" ו**בית"ר**.
- **למרוקו** חדרה הציונות דרך עיתונות ההשכלה ויהודים אירופאים ששהו שם לרגל עסקיהם. שלא כמו באירופה, המנהיגים הציונים היו **רבנים ותלמידי חכמים**. המנהיגים הציונים הפיצו את **השפה העברית** והיו פעילים ב"**עבודת ההווה**" אך לא הצליחו להפוך אותה לתנועה המונית. בנוסף קמו אגודות ציוניות כמו "**שיבת ציון**" ו"**אהבת ציון**".

תנועת הנוער פעלה כהתארגנות חברתית וחינוכית שבקשה להתמודד עם תרבות שעות הפנאי של הילד היהודי, אשר לא הלך עוד לחדר, אלא לבתי ספר.

בארצות האסלאם פעלו שלושה סוגים של תנועות נוער:

- אגודות ספורט - כגון "**מכבי**".
- בתי הספר של ה"אליאנס".
- תנועות הנוער - במשמעות המלאה של המושג, יהודיות וציוניות.

#### **עיתונות ציונית**

רק בחלק קטן מארצות האיסלאם הופצו עיתוניים ציוניים מובהקים, ובין מדינות אלה בלטו במיוחד **תוניסיה ומצרים**. לעיתונים אלה לא הייתה רק השפעה על העיתונות היהודית המקומית אלא גם העיתונות הכללית במדינה. תרומתם של היהודים לעיתונות הכללית במדינה הייתה רבה וחשובה.

**בעיית השפה** הקשתה על הקשר בין האגודות הציוניות בצפון אפריקה למוסדות התנועה הציונית באירופה. הפעילות הציונית באירופה הייתה **בגרמנית או ביידיש** שפות שלא היו ידועות בצפון אפריקה, כמו כן נציגים יהודים לא באו לבקר בקהילות בצפון אפריקה. אך הם פנו אליהם כדי לרכוש את "השקל".